

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Arbeidsverhoudingen in Nederland

Vliet, G.E. van

Citation

Vliet, G. E. van. (1977). Boekbespreking van: Arbeidsverhoudingen in Nederland. *Acta Politica*, 12: 1977(2), 270-272. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3451769>

Version: Publisher's Version
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3451769>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

buitenlandse politiek in het algemeen en van die van Engeland in het bijzonder. Kritiek kan worden uitgeoefend met betrekking tot de wijze waarop Wallace de economische problematiek van Engeland heeft verwerkt; economische crises komen op de meest onverwachte momenten als het ware uit de lucht vallen, zonder dat er een directe relatie wordt gelegd tussen de ontwikkelingen op economisch gebied en de buitenlandse politiek. Een tweede punt van kritiek betreft de betrekkelijk geringe aandacht die wordt besteed aan de relatie tussen de buitenlandse politiek en de politieke partijen in Engeland. Het wordt in het geheel niet duidelijk welke rol de politieke partijen spelen bij de totstandkoming van de buitenlandse politiek. Tenslotte kan worden opgemerkt dat het hier een Engels boek betreft dat duidelijk voor Engelse lezers is geschreven. Niet-Engelsen, zoals ondergetekende, hebben moeite met de soms enigszins cryptische verwijzingen en bekend veronderstelde afkortingen (bijv. de 'Ferranti affair' op p. 132, de EDM op p. 99). Afgezien van deze betrekkelijk ondergeschikte punten van kritiek, kan het boek van Wallace aangeprezen worden als een 'must' voor een ieder die zich verder wil verdiepen in de problematiek van de totstandkoming van het buitenlands beleid en wellicht enigszins uitgekeken is geraakt op de bestaande Amerikaanse literatuur ter zake.

P. R. Baehr

W. Albeda, **Arbeidsverhoudingen in Nederland, een inleiding**. Alphen aan den Rijn, Samsom, 1975, 162 blz.

Albeda stelt in het voorwoord van 'Arbeidsverhoudingen in Nederland' uitdrukkelijk dat 'dit boek geen andere pretentie heeft dan de ondertitel suggereert; het is een inleiding, bedoeld voor wie zich wil oriënteren in de Nederlandse arbeidsverhoudingen (p. 9).

Men mag van deze studie derhalve niet verwachten dat er nieuwe ideeën en inzichten gepresenteerd worden, die de bestaande kennis over de Nederlandse arbeidsverhoudingen uitbreiden. We zullen het boek moeten beschouwen op zijn merites als introductie in de Nederlandse arbeidsverhoudingen voor een breder publiek. Duidelijkheid, volledigheid en leesbaarheid zijn dan de belangrijkste eisen, die aan deze studie gesteld mogen worden. We zullen deze punten achtereenvolgens bespreken. Vooraf echter enige algemene opmerkingen.

'Arbeidsverhoudingen in Nederland' verschaft ongetwijfeld veel informatie aan degenen, die zich op dit gebied willen oriënteren.

De kern van het boek wordt gevormd door de hoofdstukken twee tot en met zes, waarin achtereenvolgens behandeld worden:

- de organisaties van werkgevers en werknemers;
- de collectieve arbeidsovereenkomst en het onderhandelingsproces, dat leidt tot de totstandkoming van een c.a.o.;
- arbeidsverhoudingen op ondernemingsniveau;
- de democratisering van het bedrijfsleven;
- arbeidsconflicten.

Daarna volgen nog vier hoofdstukken, die met elkaar nauwelijks 30 bladzijden beslaan. Ze handelen achtereenvolgens over inkomenspolitiek, overheid en arbeidsverhoudingen, de arbeidsverhoudingen binnen de overheidssector en internationale aspecten. Het nut van deze vier korte hoofdstukken is twijfelachtig. De schrijver

had zich beter kunnen beperken tot één of twee items om die vervolgens breder uit te werken.

De compositie van het boek is niet erg helder. Wanneer Albeda de verschillende actoren in het systeem van arbeidsverhoudingen bespreekt, verzuimt hij daarbij ook aan de overheid als derde partij naast werkgevers- en werknemersorganisaties aparte aandacht te besteden. De overheid komt verderop wel ter sprake. Niet zózeer in het hoofdstuk 'Overheid en Arbeidsverhoudingen', maar vooral in de historische schets van de Nederlandse arbeidsverhoudingen (p. 58-68) en in het hoofdstuk over de democratisering van het bedrijfsleven (p. 90-112). Groeiende overheidsbemoediging met de arbeidsverhoudingen, de vorm waarin dit gebeurt en de gebieden waartoe deze zich uitstrekt, hadden echter beter een meer systematische behandeling kunnen krijgen.

Onderhandelingen en arbeidsconflicten zijn twee belangrijke interactievormen tussen partijen in het systeem van arbeidsverhoudingen. Ze worden echter gescheiden behandeld (hoofdstuk 3 en 6) en Albeda verzuimt het onderlinge verband tussen beide aan te geven.

Het is voorts vreemd dat Albeda arbeidsverhoudingen op ondernemingsniveau en democratisering van het bedrijfsleven gescheiden behandelt, wanneer men constateert dat hij in het hoofdstuk over de democratisering vooral oog heeft voor de ontwikkelingen op ondernemingsniveau: de wetgeving m.b.t. de OR, Raad van Commissarissen, enquêterecht, fusiecode. Opnieuw een voorbeeld van onzorgvuldige compositie.

In het voorwoord schrijft Albeda dat hij niet gestreefd heeft naar volledigheid. Dit is echter geen vrijbrief om belangrijke zaken achterwege te laten. Een inleiding dient juist het hele terrein in kaart te brengen, zij het algemeen en niet te specialistisch. We misten echter een aantal belangrijke zaken.

Zo komen belangrijke gebieden van overheidsbemoediging met de arbeidsverhoudingen niet ter sprake, waarschijnlijk als gevolg van de versnipperde behandeling van de rol van de overheid. We noemen slechts het sociale verzekeringsrecht, de veiligheidswetgeving en de werkgelegenheidspolitiek van de overheid.

Een andere omissie betreft de inhoud van de arbeidsregelingen. Albeda volgt de gangbare opvatting dat een systeem van arbeidsverhoudingen tot doel heeft 'regels te produceren, meestal op schrift gestelde normen, zowel voor de praktijk van de arbeidsverhouding als voor de procedures, die gevolgd moeten worden om zulke regels tot stand te brengen' (p. 14). Hij beperkt zich inhoudelijk echter tot arbeidsvoorwaarden en medezeggenschap. Het gaat echter niet alleen over deze zaken in de interacties tussen partijen. Het scheppen resp. behouden van arbeidsplaatsen de kwaliteit van de arbeid en vele andere aspecten van het personeelsbeleid zijn eveneens belangrijke 'issues', die echter in dit boek nauwelijks aan bod komen.

De stijl van het boek geeft ook aanleiding tot enige opmerkingen. Het boek is vlot geschreven en voldoet daarmee aan de voorwaarde dat het voor een breed publiek toegankelijk moet zijn. De verschillende hoofdstukken vertonen echter opmerkelijke stijlverschillen: Albeda wisselt statistisch feitenmateriaal af met algemene beschouwingen, een historische behandeling met persoonlijke stellingnames in bepaalde kwesties. Ik ben van mening dat de kracht van een inleiding schuilt in een algemene beschrijving, gepaard gaande met veelvuldige verwijzingen naar de concrete werkelijkheid. Meestal slaagt Albeda daarin, bijv. in zijn analyse van het onderhandelingsproces of van arbeidsconflicten. Soms echter worden we 'getraceerd' op een veelheid van feiten, die nauwelijks relevant zijn voor de voortgang van het be-

toog. Bijv. de lijst van leden aangesloten bij werkgevers- en werknemersorganisaties of de doelstellingen van vakverenigingen en werkgeversorganisaties, ontleend aan statuten en huishoudelijke reglementen. Dergelijke zaken zou men hooguit in een bijlage kunnen opnemen.

Eveneens storend is de neiging van de auteur om t.a.v. bepaalde zaken, bijv. inkomenspolitiek, overheid en arbeidsverhoudingen, nadrukkelijk zijn eigen standpunten naar voren te brengen. We komen daar in de slotparagraaf nog op terug.

Een laatste opmerking, die we onder dit hoofdje willen maken, betreft de literatuurverwijzing. Het inleidend karakter van deze studie zou aanmerkelijk vergroot zijn, wanneer de auteur een korte, geannoteerde bibliografie had opgenomen, een soort gids voor wie zich verder in het gebied van de arbeidsverhoudingen wil verdiepen. In plaats daarvan volstaat hij met wat literatuurverwijzingen in zijn tekst. Deze literatuurverwijzing is niet alleen zeer beperkt, maar dikwijls ook sterk verouderd. In het hoofdstuk over de arbeidsverhoudingen op ondernemingsniveau is de meest recente publicatie, die geciteerd wordt, een artikel uit 1955.

'Arbeidsverhoudingen in Nederland' is geschreven vanuit een bepaalde optiek. Terrecht komt de auteur hier ook voor uit. Men kan zo objectief mogelijk laten zien hoe de organisaties van werknemers en werkgevers functioneren en hoe dit samenspel door de overheid begeleid en gecorrigeerd wordt, geheel waardenvrij zal dit toch niet gebeuren. Bewust maar vaak ook onbewust zullen waarden en (voor)oordelen een rol spelen in de selectie en interpretatie van het materiaal.

De benadering van de auteur gaat ervan uit dat we in een pluralistische maatschappij leven en dat dit een goede zaak is: 'Mijn uitgangspunt (vooroordeel zo men wil) is dat juist het pluralistisch karakter er zorg voor draagt dat geen belangen onder de tafel vallen, dat er geen absolute machtsposities ontstaan, die niet aangevochten kunnen worden en dat er een optimale vrijheid voor de betrokkenen ontstaat' (p. 17). Een minder zonnige kijk op het karakter van onze samenleving is evengoed denkbaar. In deze opvatting voorkomt het pluralistisch karakter niet dat er nog steeds belangen onder de tafel vallen en ontwikkelen zich juist tengevolge van economische concentraties machtsposities, die steeds minder aangevochten kunnen worden.

Men kan de auteur moeilijk zijn uitgangspunt verwijten. Wel is de wijze waarop hij een afwijkende beoordeling van de maatschappelijke realiteit verwerpt, voor kritiek vatbaar. In het hoofdstuk 'Overheid en arbeidsverhoudingen' voert hij een dogmatische type marxisme ten tonele zonder er zich rekenschap van te geven dat er ook critici van het huidige systeem van arbeidsverhoudingen bestaan, die niet-marxist of niet-dogmatisch marxist zijn. Vervolgens wordt dan de conclusie getrokken dat 'juist het zwartgallige beeld van de arbeidsverhoudingen de marxistische theorie, wat ook haar waarde moge zijn als maatschappij-kritisch denken, ongeschikt maakt als basis voor een beschouwing der arbeidsverhoudingen in een westelijke samenleving' (p. 145).

Vanwege dit soort ongenueanceerde kritiek zou ik de auteur willen adviseren bij een eventuele herdruk van zijn boek, tenminste een apart hoofdstuk te wijden aan ideologische benaderingen en uitgangspunten bij de bestudering van (systemen van) arbeidsverhoudingen.

G. E. van Vliet

S. Stuurman, *De Theorie van de Staat en het Ontstaan van de E.E.G.* (Machiavelli), Amsterdam 1975, 126 blz., f 5,—

Doorgaans valt doktoraalscripties niet de eer van bespreking in een wetenschappelijk tijdschrift ten deel. Dat Stuurmans scriptie wel wordt besproken vindt zijn aanleiding in de presentatie ervan door de schrijver zelf. Hij heeft het werk laten uitgeven en, inmiddels medewerker aan het I.W.P. te Amsterdam, laten opnemen in de literatuurlijst. Gewichtiger is dat S. een eigen theorie aankondigt over politieke integratie. Doorslaggevend is echter het belang van het onderwerp. Hieronder komen slechts de hoofdzaken van methode, theorie en begripsvorming aan de orde, met name enige aanvechtbare kanten ervan.

Stuurmans werkwijze is als volgt. Na afwijzing van een aantal integratietheorieën van vnl. Amerikaanse herkomst ontwikkelt S. een 'eigen' theorie over staat, imperialisme en integratie. Uit een aantal (neo-)marxistische werken vergaart hij, los van zijn eigen theorie, zes factoren m.b.t. het ontstaan van de E.E.G.: (1) de tegenstelling tussen de ontwikkeling der produktiekrachten en het enge kader der staten; (2) de koude oorlog; (3) het indammen van de interne klassenstrijd in W.Europa; (4) de buitenlandse politiek der V.S. gericht op het voorkomen van een west-europees economisch blok; (5) het verzet van de europese heersende klassen tegen de dominantie der V.S.; (6) de dekolonisatie en het streven naar collectief neokolonialisme.

In het laatste hoofdstuk wordt, zo kondigt de inleiding aan, getracht het theoretisch kader aan te geven, waarbinnen deze hypothesen getoetst kunnen worden. In het hoofdstuk (p. 98) is dat kader herleid tot enkele opmerkingen over de hypothetische oorzaken aan de hand van een voorlopige interpretatie van 'enkele globale lijnen over de internationale en europese ontwikkelingen na 1945'. Blijkens de slotopmerking op p. 119 zijn die ontwikkelingslijnen slechts bekeken om 'zodoende de concrete voorwaarden te schetsen, waarbinnen de in de voorafgaande hoofdstukken ontwikkelde theorie toegepast zou kunnen worden'. Bij een dergelijke 'toetsing' moet door circulariteit kortsluiting optreden: de veronderstellingen worden in feite aan de eigen theorie getoetst. S. komt evenwel niet aan het toetsbaar maken, laat staan aan het empirisch toetsen toe. De keuze voor een toetsingsonderzoek is hier weinig gelukkig. Wegens de eenzijdige oorzakelijkheid der factoren blijft de wisselwerking tussen deze en de integratie buiten beeld. De opbouw ontbeert methodologische eenheid tussen abstracte theorie, integratiehypothesen en (toetsing aan) de historische ontwikkeling. De scheiding van theorievorming en empirisch onderzoek wreekt zich, te meer omdat dit tweede vrijwel ontbreekt.

S. begint zijn uiteenzetting van theorie en kernbegrippen met een herhalingscursus 'marxistische' methodologie. Hij wil zich bij voorbaat indekken tegen verwijten van economisch determinisme door een beroep op het citaat uit een brief van Engels aan Bloch, waarin deze stelt dat productie en reproductie van het werkelijke leven in laatste instantie het bepalende element is in de geschiedenis (p. 24). Deze uitspraak is juist een bron van verwarring, omdat de ondialectische notie 'in laatste instantie' geen betekenis heeft, zeker zolang niet aangegeven kan worden welke de laatste aller instanties is.

Kapitalisme omschrijft S. als 'die produktiewijze waarin de extractie van het meerprodukt aan de onmiddellijke producenten de vorm (?) heeft van de kapitalisering van meerwaarde op steeds vergrote schaal' (p. 27). Deze definitie is circulair voor-